

Gönderim Tarihi: 12.04.2016 Kabul Tarihi: 26.12.2016

**SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMAYA TARIM
KOOPERATİFLERİNİN ETKİLERİ VE ORTAKLARININ
BEKLENTİLERİ: BOLU VE DÜZCE İLLERİNDE BİR
UYGULAMA**

Mustafa KARA*
Recep YÜCEL**
Pınar KARA DİNÇER***

**THE EFFECTS OF THE AGRICULTURAL COOPERATIVES
TO THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND ON THE
EXPECTATIONS OF THE PARTNERS: AN APPLICATION
FROM BOLU AND DÜZCE PROVINCES OF TURKEY**

Öz

Tarımda teknoloji kullanımı; doğal kaynakların zenginliğe dönüşmesini sağlamış ve bu da ülke ve toplumların kalkınmaları ile refah düzeylerinin artmasına neden olmuştur. Böylesi yenilikler ve bilimsel çalışmalar, tarıma dayalı küçük aile işletmeleri oluşmasını sağlamıştır. Bu durum; geçmişte, temel geçim kaynağı olan avcılık ve kırsalda yiyecek toplamaya dayalı emek yoğun çalışmalara son vermiştir. Öte yandan, Endüstri Devrimi de; teknolojiye dayalı olarak gelişmiş toplumlarda, büyük ve güçlü şirketlerin oluşmasına neden olmuştur. Ancak, aşırı zenginleşme, gelir ve güç dağılımındaki dengesizlikler, ekonomik krizleri yaratmıştır. Bu yüzden, gelişmiş ülkeler; benzer krizlere hazırlık amacı ile 2012 yılını Kooperatifçilik Yılı ilan etmişlerdir. Böylece, sürdürülebilir kalkınmada kooperatif ve ortaklıklarının önemli bir aktör olduğu inancı ortaya konulmuştur. Bu çalışmanın ve araştırma kısmının amacı, Bolu ve Düzce’deki tarımsal kooperatiflerin ortakların ve çalışanlarının; sosyal haklarını, ücretlerini, eğitim durumlarını hizmetlerini, beklentilerini, ortaya koymak ve sonuçlarını değerlendirmektir.

Anahtar Kelimeler: Kooperatifçilik, Tarım, Gelişmiş Ülkeler, Sürdürülebilir Kalkınma.

Abstract

The utilization of technology in agriculture has accomplished mankind to convert the natural resources into wealth and this in turn enabled development of the countries and societies and to increase their welfare states. Such innovations and scientific studies contributed to the formation of small family administrations which are

*Prof. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, e-posta: drmkara@hotmail.com.

**Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, e-posta: akademik71@gmail.com.

***Senior Account Executive Akademetre, e-posta: pnrkaraa@hotmail.com.

dependent on agriculture. This transition have terminated the labor intensive traditional agriculture techniques of former periods. On the other hand, industrialization has brought forward large-scale and strong companies which depended on technology utilization. However, excessive enrichment, inequalities in income and power distribution has created economic crises. Therefore, the developed countries have announced the year 2012 as the Year of the Cooperative Systems. Thereby, the importance of cooperative partnerships in achieving the sustainable development is further emphasized. The objective of this study and its research part is to describe the social rights, wages, educational states, services and expectations of the agricultural cooperative partners and employees in Bolu ve Düzce provinces of Turkey and to evaluate its results.

Keywords: Cooperative Systems, Agriculture, Developed Countries, Sustainable Development.

Giriş

Yapılan çalışmalarda; ülkemizdeki küçük tarım işletmelerinin ürünlerini pazarlamada, eğitim, bilgi ve becerilerinin yeterli olmadığı, kooperatif açısından yatay ve dikey bütünleşmede istenilen düzeyde olmadığı gözlenmektedir. Ayrıca, tarımsal amaçlı kooperatiflerin, özellikle sürdürülebilir kalkınma bakımından yeterli olmadığı da görülmektedir. Kuşkusuz bu sonuçların yarattığı sorunlar, üretim miktarı ve kalitesini de düşürmektedir toplumların gelişmelerini olumsuz yönde etkilemektedir. Dolayısı ile bu sorunlar; ayırım gözetmeksizin, kişilerin onur ve saygı temeline dayalı, gelir dağılımındaki adaletsizliği giderecek alternatifler çözümler geliştirip güvence altına almalıdır. Bir bakıma, bu sorunlar; alternatifleri çözüm yolları geliştirme ile ilgili fikirlerinin oluşmasına da neden olabilir. Aynı zamanda kişi, grup ve toplumlarda önemli değişikliklerin yapılmasını gerekli kılar. Yeniliklere kapalı toplumlar genellikle geri kalırken, aynı zamanda gelişimleri de mümkün olmamaktadır. Bu anlamda, toplum kalkınması ile ilgili fikirlerin ortaya atılması, sadece sorunları çözmede yetersiz kalabilir. Sorunların çözülebilmesi için eğitim ve değişim fikrinin projelendirilmesi ve hazırlanabilmesi için mevcut durumun iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Bu amaçla, çalışmada yürütülen araştırmada, Bolu ve Düzce'deki tarım kooperatifleri örneklem olarak tercih edilmiştir. Araştırmada, özellikle ortak sayısı 100 üzerinde olan kooperatifler seçilmiş, anket ve görüşme yöntemi ile veriler elde edilmiştir. Araştırmanın sonuçlarının; kooperatifler ve ortakları yanında; toplumların sağlık, eğitim, kültürel, cinsiyet ve insan hakları ve sivil toplum kuruluşlarına; araştırmanın yapıldığı illerde tarımsal kooperatiflerin geleceğini yeniden düşünürken, sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin yeni projelere önemli katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

1. Kavramsal Çerçeve

1.1. Kooperatifçilik ve Tarımsal Kooperatifçiliğe Genel Bir Bakış

Sanayi Devrimi'nin, yarattığı hızlı değişim ve dönüşümler; Dünya'da iktisadi ve iş dünyasına ilişkin birçok yeni yapılanmalara ve değişimlere neden olmuştur. Bu kapsamda; Feodal sistemin yıkılışı, 1929 Dünya Ekonomi Krizi'nin ardından yaşanan işsizlik, kentlere göç, gelir dağılımındaki dengesizliklerin, sonucunda oluşan iktisadi ve sosyal sorunlar, kooperatifçilik hareketinin daha da gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bu günkü anlamda kooperatifçilik; Avrupa Kıta'sında kalkınmış olan ülkelerden, İngiltere ve Fransa'da tüketim Almanya'da kredi kooperatifçiliği şeklinde gelişmeye başlamıştır (Mollavelioğlu 2009:10-20). Kooperatifler; demokratik yapılanma çerçevesinde, yatay ve dikey şekilde örgütlü ve tüzel kişiliğe sahip ve bağımsız ortaklık biçimindedir (Kara, 2003:12-38; Aynı zamanda, kooperatifler; iktisadi, sosyal, kültürel, meslek ve bireysel geçimi temin etmeye yönelik ihtiyaçları karşılamak üzere, gönüllü, gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan ortaklıklardır (Can, 2004;119-123; Akdemir, 2012:201; Ertürk 2009:38-39; Şimşek 2006:25-340: Avrupa Kıta'sında durum böyle iken, ülkemizde ise Cumhuriyet öncesinde, kooperatifler; imece, memleket ve menafî sandıkları ve ahi birlikleri gibi benzeri örgütlenmeler olarak nitelendirilebilir. Ancak, ülkemizde modern anlamda kooperatifçilik; Atatürk'ün önderliğinde ve Cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, ülkemizde kooperatifçilik hareketi; toplumsal yapı ve ekonomik faktörlere bağlı olarak, öncelikle tarım ve daha sonra diğer sektörlerde de kurulmaya başlamıştır.

Günümüzde, 3 ayrı bakanlığın görev ve sorumluluk alanında 26 farklı kooperatif faaliyet göstermektedir. Bu sayı sürekli değişmekle birlikte, ortak sayısı 8.000.000'u kooperatif sayısı ise 84.000'i aşmıştır. Ülkemizde, tarımsal kooperatifler, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı görev ile sorumluluk alanında; amacı ve çalışma konularında yer alan faaliyetleri gerçekleştirmek üzere köy, belde ve ilçe merkezi gibi kırsal yerleşim birimlerinde kurulmaktadır. Öte yandan, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'ndan elde edilen verilerine göre; tarımsal kalkınma kooperatifi 8.173, ortak sayısı 842.563, bölge birliği 82, bu birliklere bağlı kooperatif 4.939, merkez birliği 4 ve merkez birliklerine bağlı birlik sayısı ise 77'dir. Bu verilere dayanılarak; gelişmiş ülkelerdeki gibi, ülkemizde tarımsal kooperatiflerin ve ortaklarının sayılarının oldukça yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Her ne surette olursa olsun, bu tür kooperatiflerin ve ortaklarının yarattığı istihdam ve ticari faaliyetlere ilişkin özellikle kırsalda sağladığı devamlılık ve fayda açısından önemli bir rol oynamaktadır. Başka bir ifade ile sayıların bu kadar yüksek olmasının yanında; kuşkusuz çok daha önemlisi, bunların işlevsel olarak faaliyet göstermesi ve sürdürülebilir kalkınmaya olan katkısı ile açıklanabilir. Bundan sonraki bölümde, tarımsal amaçlı kooperatiflerin katkıları ve

ilişkileri itibariyle sürdürülebilir kalkınmaya kavramsal ve önemi yönü ile değinilmeye çalışılacaktır.

1.2. Sürdürülebilir Kalkınma

Küreselleşme sonrasında bilişimde oluşan değişimler, ülke ve toplumların yeniden yapılanmasında her boyutta önemli etkileşimler yaratmıştır. Şüphesiz bu durum; plansız toplumlardaki değişimleri istenmeyen, planlılarda ise istenen davranışların oluşmasına neden olmuştur. Bu anlamda, sürdürülebilir kalkınma; insanların, doğanın yapısını bozmadan ve tüketmeden daha da iyileştirerek, günümüzün ve gelecek nesillerin gereksinimlerine ilişkin planlı ve programlı olarak kalkınmanın sağlanmasıdır (Moffatt 1996:17-37; Fisunoğlu 1997:21-43; Evin 2005:16-56; Ertürk 1997:8-19). Sürdürülebilir kalkınma; ekolojik, kültürel, sosyolojik ve ekonomik boyutları olan bir süreçtir. Yerel düzeyde gerçek ihtiyaç ve taleplere dayalı, katılımcı projeler geliştirilerek uygulamaya konulması bu süreçte, destek vermektedir. Böylesi bir kalkınma hareketine; devletler, hükümetler, taraflar, yararlanıcı olan yoksul ve muhtaç insanlar ve bu programları gerçekleştirmek sureti ile katkı sağlayan kuruluşlardır. Yararlanıcılar ise; sosyal güvenceden yoksun, alım gücü sınırlı, kamu hizmetlerine erişimde zorluklar yaşayan, eğitilmesi gereken ve düzenli geliri olmayan gruplardır. Sürdürülebilir kalkınmanın diğer bir yönü de, toplumsal kalkınma bileşenlerini farklılaştıran diğer bir özellik; katılımcılığa verilen önem ve çalışmalarda ki çevreye olan duyarlılıktır (Mollavelioğlu. 2009).Toplum kalkınması açısından ele alındığında bu kavram; doğal kaynakların korunması, yenilenmesi, gelecek nesillerin yararlanabilmesi için sürekliliğin sağlanması olarak ta nitelendirilebilir.

Ancak sürdürülebilirlik; sivil toplum kuruluşları ve kooperatifler gibi kar amacı gütmeyen kuruluşların gayretleri ile sağlanması ile mümkündür. Bu nedenle, sürdürülebilirliğin kooperatifler eli ile yürütülmesi ve bunda başarı ve etkili olmak önemlidir(Gürlük2003:197-203).Büyüme ve gelişmekte olan ülkemizde, demokratik yapılanmalarla birlikte; bireylerin, toplumu ve içinde bulunduğu yapılanmaları destekleme arzusu gelişmiştir. Bu yüzden, kendilerine zorla kabul ettirilen yapılanmalardan sonra kooperatif ortakları, düşüncelerini ve içinde buldukları olumsuz durumlarını açıkça ifade etmeye başladıkları gözlenmiştir. Yapılan çalışmalar kapsamında kooperatiflerin, yöneticilerinin ve ortakların durumları olumlu ve olumsuz yönleri ile ele alınmıştır. Bundan sonraki bölümde, tarımsal amaçlı kooperatiflerin katkıları açısından sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin yetersizlikler verilmeye çalışılacaktır.

1.3. Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Yetersizlikler

Sürdürülebilir kalkınma programları; daha önce belirlenmiş coğrafi alanlarda farklı yerleşimleri de kapsayacak şekilde “bütüncül yaklaşımla”, birden çok

bileşenli ve entegre olmuş çalışmalardır. Kuşkusuz, böylesi çalışmalar için en önemli ortaklık şekillerinden biriside kooperatiflerdir (Mollavelioğlu 2009:11-21;Goodland 1999:14-29). Kaldı ki, yatay ve dikey bütünleşmelerini tamamlamış, üst birlikler şeklinde örgütlenmiş kooperatifler; sürdürülebilir kalkınma kapsamında hazırlanan bitkisel üretimi ve hayvancılığı geliştiren, katma değer yaratan projelerin uygulanmasına önemli aktörler olarak kabul edilebilir. Bu yüzden, kooperatifler; tarımsal ürünlerin işlenmesi, iyileştirme, organik üretim, satın alma ve pazarlamaya yönelik çeşitli projeleri uygulayabilmede iyi bir alan ve laboratuvar konumundadırlar.

Eğitim, üst örgütlenme sorunu, küçük ve güçsüz, mevcut kaynakları bilinçsiz kullanmaları, ürün kalitesi ve tarım girdilerinin ekolojik sisteme zarar verme durumu kooperatiflerin mevcut faaliyetlerini yürütmede yetersiz kalma nedenleri arasındadırlar (Munasinghe 2001:11-18;O’Riordan 1988:8-13;Pearce, et.al, 1993:15-27). Bu durum; sürdürülebilir kalkınma konusunda, kooperatiflerin, yeterince kaynak ve korumaya ilişkin destek vermeleri mümkün görülmemektedir. Sürdürülebilirlik kavramı bakımından, öncelikle kooperatiflerin bu tip sorunlarının çözümü ve eksikliklerinin giderilmesi gerekmektedir. Bu anlamda en önemli husus; kooperatiflerin ortak ve yöneticilerin eğitimine yönelik programların yapılmasıdır. Öte yandan gelişmiş ülkelerde olduğu gibi, bu konuda; devletler, hükümetler ve sivil toplum kuruluşları hem kendilerini, hem de toplumu bilinçlendirecek önlemlere yönelmeleri gerekir.

2. Metodoloji

2.1. Araştırmanın Sorunsalı

Ülkemizde tarımla ilgili kooperatiflerin; küçük ve az ortaklı olduğu, gelişemediği, ortakların beklentilerini karşılayamadığı, sundukları mal ve hizmetlerin pahalı, bilgi ile teknolojiyi kullanmadığı ve yetersiz olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, ülkemizdeki küçük tarım işletmelerinin; bu tip temel sorunların belirlenmesi ve çözümünün bu konuya destek vereceğine inanılmaktadır. Diğer yandan, bu kooperatiflerin böylesi önemli ve hayati sıkıntılarının ise sürdürülebilir kalkınmaya da yeterince katkısı olmayacağı değerlendirilmektedir. Bu gerekçelere dayanarak; hem tarımla ilgili kooperatiflerin bu sorunlarının nasıl çözümleneceğine ilişkin, hem de sürdürülebilir kalkınma hakkında proje ve programlardaki mantıksal çerçeve matrisi oluşturulmasına nasıl bir destek sağlayacağını araştırılması, çalışmanın temel sorunsalı olarak kabul edilmektedir.

2.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bilişim çağı, ülke ve toplumların birçok alanda yeniden yapılanmasında önemli katkılar sağlamıştır. Plansız toplumlarda gelişmeler ve değişimler

istenmedik şekillerde, planlılarda ise istendik davranışlar şeklinde olmuştur. Büyüme ve gelişmekte olan ülkemizde yeni keşfedilen demokratik yapılanmalarla birlikte, bireylerin, toplumlarını ve içinde bulunduğu yapılanmaları destekleme arzusu gelişmiştir. Böylesi gerekçelere dayanılarak; sürdürülebilir kalkınma toplum açısından ele alındığında; doğal kaynakların korunması, yenilenmesi, gelecek nesillerin faydalanabilmesi için süreklilik gerekmektedir. Çalışmanın genelinde ön görülen hususlar; ülkemizdeki küçük tarım işletmeleri ve tarımsal amaçlı kooperatiflerin sorunlarına ve bunların çözümünün yanı sıra; sürdürülebilir kalkınma hakkındaki proje ve programlara katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir. Bu araştırma, Bolu ve Düzce'deki tarımsal amaçlı kooperatiflerin ortaklarının; beklentileri, hizmetleri, gelirleri, istihdama katkıları, çalışanların sosyal hak ve ücretleri ile çalışan ve ortakların eğitim durumlarını tespit etmeyi amaçlamaktadır. Ancak bu amaca ulaşmak; hükümet, sivil toplum kuruluşları ve kooperatifler gibi kar amacı gütmeyen kuruluşların desteği ile mümkün görülmektedir. Bu nedenle, sürdürülebilir kalkınmada, önemli bir aktör ve öncelikli rolün kooperatifler tarafından yerine getirilmesi düşüncesi bu araştırmanın önemine işaret etmektedir.

2.3. Araştırmanın Yöntemi

Bu tür araştırmada, saha incelemesinin daha yararlı olmasından dolayı, nicel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Araştırmanın verileri anket soru formu ile elde edilmiştir. Ayrıca, araştırmada tarama modeli kullanılarak, tarımsal amaçlı kooperatiflerin mevcut durumlarını tespiti dayanan analiz yapılmaya ve bunun sonuçlarının sürdürülebilir kalkınmaya nasıl bir etkisi olacağı değerlendirilmeye çalışılmıştır.

2.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, Bolu ve Düzce' de faaliyet gösteren tarımsal amaçlı kooperatiflerin tamamı oluşturmaktadır. Örneklemi ise, kolayda örnekleme yöntemi ile Bolu ve Düzce'deki tarımsal amaçlı kooperatiflerin ortakları ve yöneticileri oluşturmaktadır. Bolu'da toplam 184 ve Düzce'de ise 78 tarımsal amaçlı faaliyet yapan genel olarak 262 kooperatif bulunmaktadır. Ortak sayıları sadece 100 olarak sınıflandırılan kooperatiflere toplam 262 anket uygulanmış ve görüşme yapılmıştır.

2.5. Verilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi

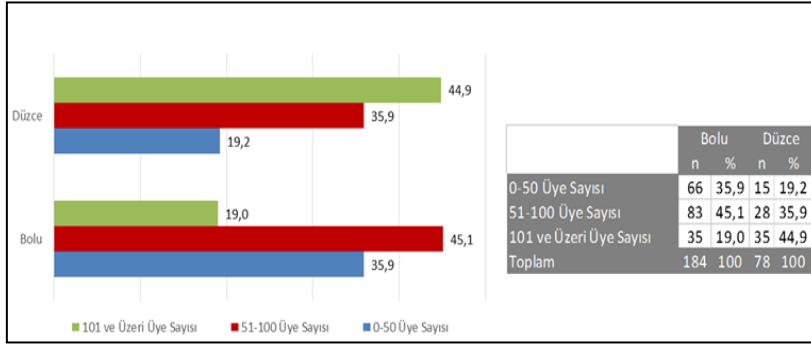
Bu hususta öncelikle, kooperatif yöneticileri ile biçimselleştirilmiş forma uygun görüşme yapılmış ve ortaklara ise anket uygulanmıştır. Bunların sonrasında, görüşme ve anketlerde alınan cevaplar gruplandırılarak değerlendirilmiştir. Anketlerin geçerlilik düzeyi: 0,76 ve güvenilirlik düzeyi:0,71 olarak tespit edilmiştir. Verilere, SPSS 15 programı ile oran ve

frekans analizi uygulanmış ve elde edilen bulgular üzerinden değerlendirmeler yapılmaya çalışılmıştır.

3. Bulgular ve Tartışma

Araştırmanın bu bölümünde, tablo-1 ve 9'a göre; verilere uygulanan oran ve frekans analizlerinden elde edilen bulguların yorumları ve değerlendirmeler verilmiştir.

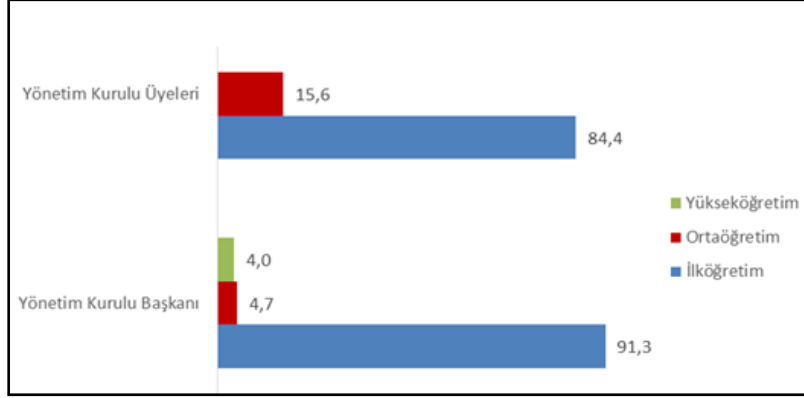
Tablo 1. Kooperatiflerin Büyüklükleri ve Dağılımları

Tablo-1'e göre; ankete katılanlar, Bolu'da kooperatiflerin ortak sayısı 0-50 yaklaşık %40 ve 51-100 ise %45 düzeyindedir. Düzce'de ise kooperatiflerin ortak sayısı 101 ve üstü yaklaşık %45 ve 51-100 ise yaklaşık %36 düzeyindedir. Bu sonuçlara dayanılarak, Bolu'da kooperatiflerin ortak sayısı bakımından yaklaşık yarıya yakını 51-100 ortaklı ve küçük kooperatifler ve aksine Düzce'de ise yaklaşık yarıya yakını 101 ve üstü ortaklı ve büyük kooperatifler olduğu görülmektedir. Bu durum; her iki ilde de tarımsal amaçlı kooperatiflerin ortak sayıları bakımından, verimlilik ve karlılığı olumsuz olarak etkileyeceği yönde açıklanabilir. Zira, başarılı kooperatiflere sahip olan kalkınmış toplumlara bakıldığında, kooperatif sayılarının az aksine ortak sayılarının ise çok olduğu anlaşılmaktadır.

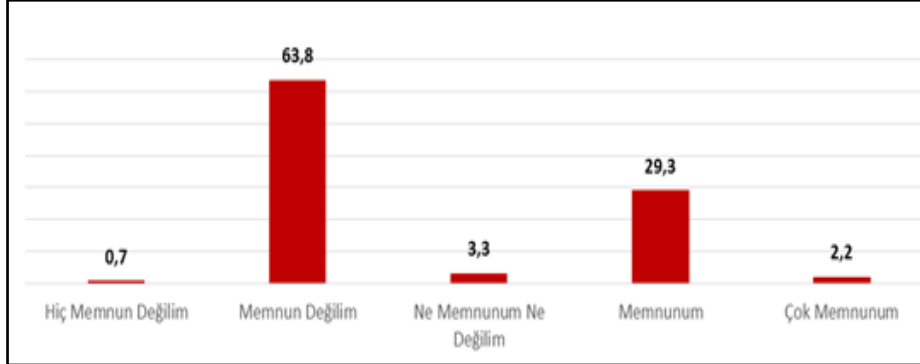
Tablo-2'e göre; ankete katılanlar, kooperatif başkanlarının %252'si ilköğretim, %13'ü orta öğretim ve sadece %11'i yükseköğretim mezunu; yönetim kurulu üyelerinin ise %466'sı ilköğretim, %86'sı orta öğretim ve yükseköğretim mezunu olan yönetim kurulu üyesine rastlanmadığı yönünde görüş belirtmişlerdir. Bu görüşlere bakılarak; kooperatiflerin başkan ve yönetim kurulu üyelerinin eğitim durumunun çok yüksek oranlarda yeterli düzeyde olmadığı görülmüştür. Bu durum; gelişmiş ülkelere bakıldığında, kooperatif başkan ve yönetim kurulu üyelerinin eğitim durumunun yüksek düzeyde olduğu söylenebilir.

Tablo 2. Kooperatif Başkanları ve Yönetim Kurulu Üyelerinin Eğitim Durumları

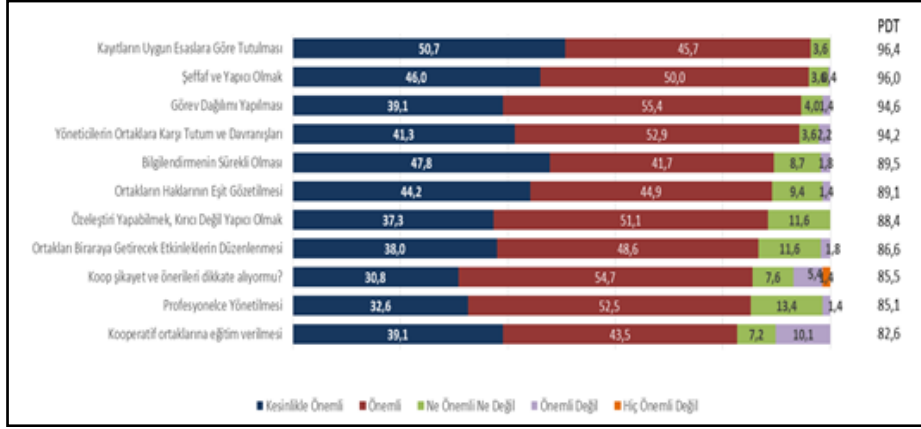
Diğer yandan, ortaklar eğitimin önemine ilişkin olarak ise; 55 ortak eğitim çok önemli ancak kooperatiflerin bu konuda kesinlikle başarılı değil, 35 ortak başarılı değil, yalnız 10 ortak ise başarılı bulunurken; 65 ortak eğitim önemli ancak kooperatifimiz bu konuda kesinlikle başarılı değil, 21 ortak başarılı değil ve yalnızca 3 ortak ise başarılı olduğunu belirtmişlerdir. Bu sonuçlar; oldukça dikkat çekicidir ve ortakların eğitimi önemsemelerine rağmen, kooperatiflerinin eğitim konusunda yeterli hizmeti vermediği anlaşılmaktadır.

Tablo 3. Ortakların Kooperatif Yönetiminden Memnuniyet Durumu

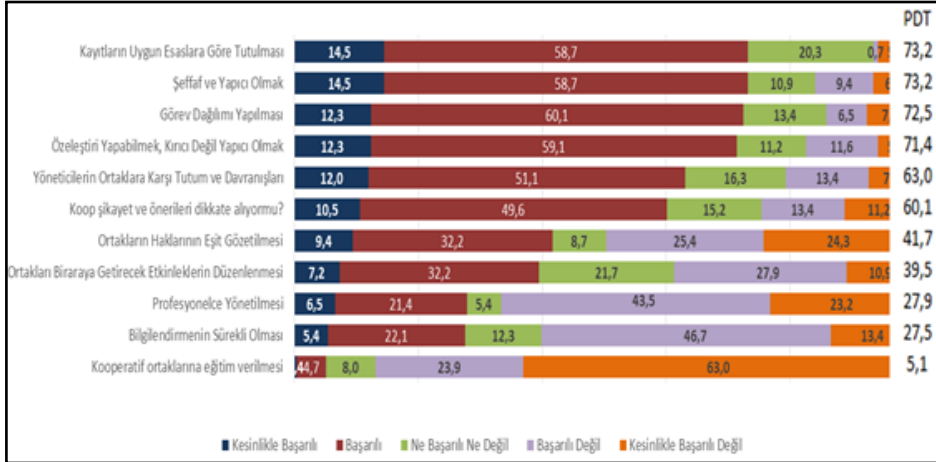
Tablo-3'e göre; ankete katılan ortaklar; kooperatif yönetiminden memnuniyet ilişkin olarak ise. % 7'si hiç memnun değilim, % 63,8'i memnun değilim, %3,3'ü kararsız; 29,3'ü memnunum, 2,2'si ise çok memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Bu verilere göre ortakların yüzde 31,5'i memnuniyetini, yüzde 64,5'i memnun olmadıklarını, yüzde 3,3'ü ise kararsız yönde görüş belirtmişlerdir. Bu sonuçlar bize pozitif değerler toplamı ile negatif değerler toplamı arasında yüzde 33'lük bir anlamlı fark olduğunu göstermektedir.

Tablo 4. Ortakların İdeal Bir Kooperatiften Beklentileri

Tablo-4’te; ortakların ideal bir kooperatiften beklentileri belirtilmektedir. PDT’na göre; ankete katılan ortaklar, ideal bir kooperatif nasıl olmasına ilişkin olarak, kayıtların esas ve usule göre tutulması konusunu önemsiyor musunuz? Sorusuna yaklaşık tamamına yakını %96,4’ü kooperatifin faaliyetleri sonucunda, kayıtlarının esas ve usule göre tutulmasını önemli veya çok önemli olduğu yönde görüş bildirmişlerdir. Kooperatif ortaklarına eğitim verilmesi konusunda ise ortakların % 82,6’sı çok yüksek düzeyde, önemsiyor veya çok önemseydiği yönde görüş belirtmişlerdir. Yapılan araştırma bakımından bu sonuçlar oldukça dikkat çekicidir.

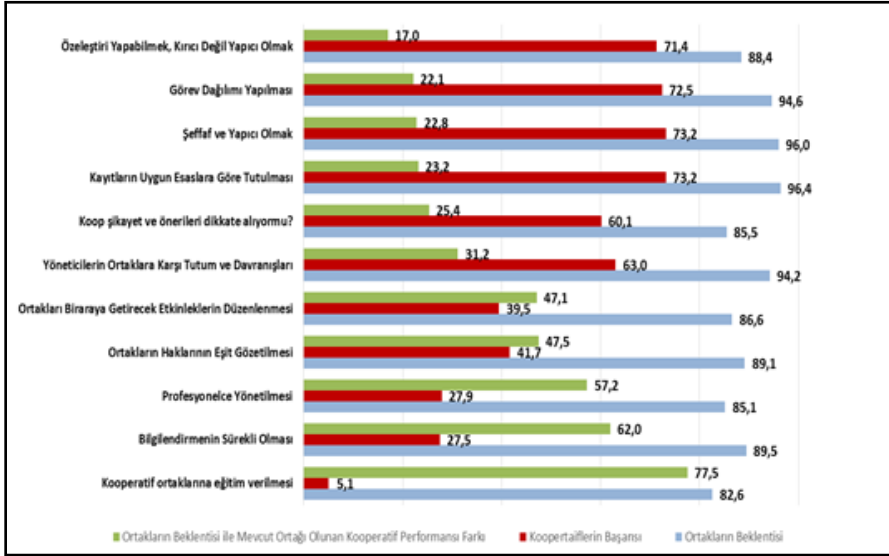
Tablo 5. Mevcut Kooperatiflerin Ortaklar Açısından Başarı Değerlendirilmesi

Tablo-5’te; ortakların kooperatiflerinin başarı durumu değerlendirmesi sonucu tabloya yansıtılmıştır. Başarıyı ölçecek sorulara ortaklardan; kesinlikle başarılı, başarılı, ne başarılı ne değil, başarılı değil ve kesinlikle başarılı değil

gibi seçenekleri tercih etmeleri istenmiştir. Bu seçeneklere ve Pozitif Değer Toplamını(PDT)'na göre; ankete katılan ortakların, % 5,1'i ortaklara eğitim verilmesi konusunu başarılı bulmuştur. Öte yandan kayıtların uygun esaslara göre tutulması konusunda ise; ortakların % 14,5'i kesinlikle başarılı, % 58,7'si ise başarılı bulurken, diğer ortaklar ise başarılı bulmamaktadırlar.

Tablo 6. Ortakların Beklentisi ile Mevcut Ortağı Olunan Kooperatif Performansı Farkı

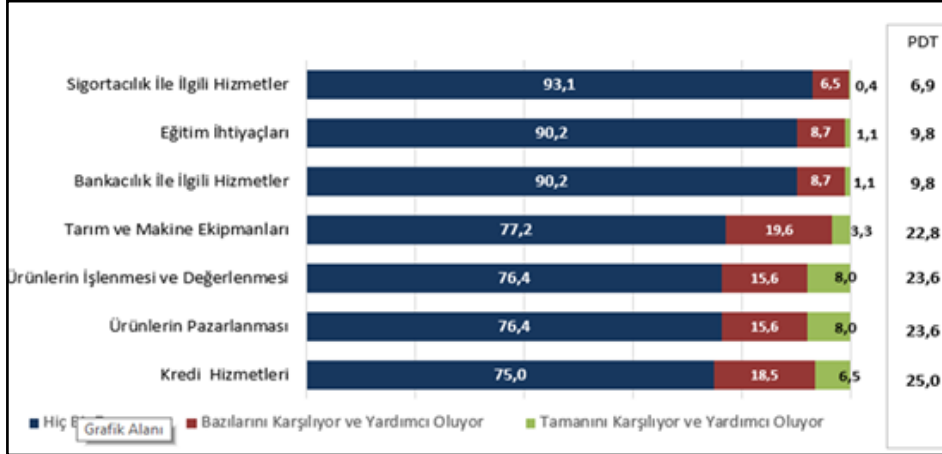
Tablo-6'da; kooperatiflerin ortaklarına sunduğu hizmetler ile ortakların kooperatiflerinden beklentileri arasındaki farkları, performans farkı olarak görülmektedir. Bordo çizgi kooperatiflerin başarısını, mavi ortakların beklentilerini ve yeşil ise aradaki farkı, yani performans farkını vermektedir. Ankete katılan ortakların performans farkının en az olduğu konu, öz eleştiri yapabilmek ve kırıcı değil yapıcı olmak konusudur. Eğitim konusunda ortakların beklentileri 82,5, kooperatiflerin başarı performansları 5,1 arasındaki fark ise 77,5'tir. Bu konuda ortakların beklentileri 88,4 kooperatifin başarısı 71,4 performans farkı ise 17,0'dır. Kooperatiflerin süreç iyileştirmelerinde başka konulara yönelmelerinden önce, öncelikle bu konulara yöneldiklerinde ortaklar üzerinde daha fazla memnuniyet yaratacaklardır.

Tablo 7. Kooperatiflerin Yönetim ve Denetim Kurulu Üyelerinin Cinsiyet Durumu

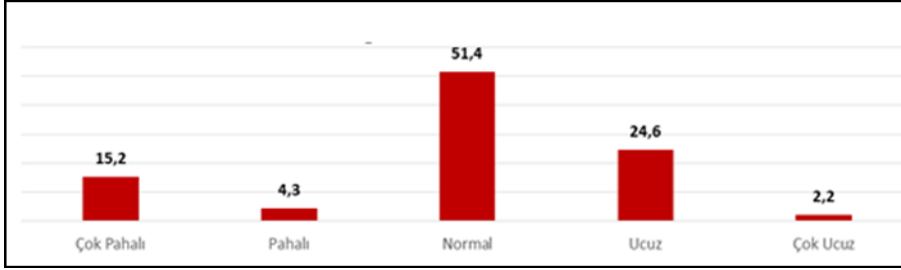
Tablo-7' ye göre; ankete katılan ortakların, kooperatifinizin yönetim kurulu üyelerini tanıma ve yönetim kurulu üyeleri arasında kadın üyenin varlığı hakkında; yaklaşık olarak tamamına yakını %95'ibu üyenin olmadığını belirtmişlerdir. Bu durum, araştırma açısından beklenmeyen ancak oldukça şaşırtıcı bir sonuçtur. Bu sonuca bakılarak; araştırmanın yapıldığı iller bakımından, kadınların kooperatifçilik konusunda çok yetersiz ve aktif olmadığını gerçeğini ortaya koyduğu özellikle söylenebilir.

Tablo 8. Ortakların İhtiyaçlarının Kooperatiflerce Karşılama Durumu

Tablo-8' e göre; ankete katılan ortakların, Görüşmeler sonucunda kooperatiflerin ortaklara en çok destekte buldukları unsurlar; kredi hizmetlerindeki destek, ürünlerin pazarlanmasındaki destek ve ürünlerin işlenmesi ve değerlendirilmesi ile ilgili desteklerdir. Kooperatiflerin ortaklara en az destekte buldukları unsurlar ise, sigortacılık, eğitim ve bankacılık hizmetleri ile ilgili konulardır.

Tablo 9. Kooperatifin Sunduğu Mal ve Hizmetlerin Fiyat Değerlendirmesi

Tablo-9' a göre; ankete katılan ortakların, kooperatiflerin sunduğu mal ve hizmetleri piyasa fiyatları üzerinden % 24.7'si ucuz, % 2.2'si çok ucuz bulmuşlardır. Diğer ortakların %51.4'ü normal, kalanlar ise pahalı ya da çok pahalı bulmuşlardır. Pozitif değerler toplamına göre, ucuz ve ya çok ucuz bulan ortakların oranı sadece % 26.8'dir. Geriye kalan %73,2 oranındaki ortaklar, kooperatifin sunduğu mal ve hizmetlerin fiyatlarını normal ve pahalı bulmaktadır.

Bu araştırmada; Düzce'nin Pırpır Köyü'nde çalışma ofisi olan ve personel çalıştıran tek bir kooperatif dışında, benzeri bir kooperatife rastlanmaması da diğer önemli bir sonuçtur. Bu sonuç, oldukça dikkat çekicidir ve konuya yönelik öncelikle önlem alınması gerektiği değerlendirilmektedir.

4. Genel Değerlendirme ve Sonuç

Gelişmiş ülkelerdeki tarımsal kooperatifleşme uygulamalarına bakıldığında, ülkemizdeki bu husustaki çalışmalar henüz istenilen düzeyde olmadığı söylenebilir. Çalışmada elde edilen sonuçlarla, tarımsal kooperatiflerin; eğitim, profesyonel yönetim ve örgütlenme ile sermaye durumuna ilişkin sorunları ve yetersizlikleri bir kez daha ortaya konulmuştur.

Eğitim Durumu: Ülkemizde, küçük tarım işletmelerindeki üreticiler ile tarımsal kooperatiflerin ortaklarının eğitim seviyeleri düşüktür. Toplumda, kooperatifçilik kültürü ve işbirliği yapma alışkanlıkları yetersizdir. Kooperatiflerin eğitim, araştırma ve geliştirme gibi faaliyetlerinin yetersizliği; ortakların nitelikli üretim, üst örgütlenme, işbirliği, konuya ilgisizlik ve ekonomi ile ilgili algılama sorunlarını yarattığı düşünülmektedir. Öte yandan, araştırma ve iletişim yetersizliği, kooperatif yöneticilerine olan güven ve ilgiyi azaltmaktadır. Ayrıca ülkemizde kooperatiflerin; üretim, istihdam, yatırım ve milli gelir içerisindeki payına yönelik veriler yetersizdir. Bu nedenle; ilgili bakanlıklarda ve üst birliklerde, kooperatiflerle ilgili veri bankalarının oluşturulması yararlı olacağı düşünülmektedir. Kooperatifçilik eğitimi ile ilgili toplumu bilgilendirmek için üniversitelerle işbirliği yapılması önemlidir.

Profesyonel Yönetim ve Örgütlenme Durumu: Bu tür kooperatiflerde; hızlı karar alma, yönetim ve bürokrasi konusunda önemli sorunlar yaşanmaktadır.

Genellikle birim kooperatifler; az ortaklı, küçük ölçekli ve çok amaçlı bir yapıya sahiptir ama yatay ve dikey bütünleşmeler ile işbirliği yetersizdir. Ülkemizde kooperatif sayısı fazladır ancak güçlü ve büyük kooperatifçilik anlayışı yetersizdir. Üst örgütlenmenin yetersiz olması ve profesyonel bir şekilde yönetilmemesi; danışmanlık, proje, denetim, pazarlama, tarım girdileri, teknik ve yasal hizmetlerde sıkıntılara neden oluşturmaktadır.

Sermaye Durumu: Ülkemizde bu tür kooperatifler, küçük ve güçsüz oldukları için teminat sıkıntıları vardır. Bu durum gereksinim duydukları finansman sağlamayı zorlaştırmaktadır. Bu sorun, kooperatiflerin rekabet gücünü zayıflatmakta, ekonomik ve küresel risk faktörlerini arttırmaktadır. Kooperatiflerde ortaklık paylarının düşük olması nedeni ile yatırım yapamamaktadırlar. Kooperatif ortakları ile yapılan görüşmelerde, çeşitli unsurlar açısından kooperatiflerin desteği araştırılmıştır. Bankacılık ve finans konusunda ortakların % 90.2'si hiç destek almadıklarını, kredi ihtiyaçları konusunda ise % 75'i yardım almadıklarını belirtmişlerdir. Yaşanan küresel krizlerin etkisinin azaltılması, milli gelir dağılımında dengesizliğin en aza indirilmesi ve toplum kalkınması açısından kooperatiflerin finans sorununu çözülmesi için hükümetlerce tedbirlerin alınmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Gelişmiş ülkeler kalkınmışlık açısından sıralandığında, ilk sıralarda olan ülkelerin kooperatifleşmede de aynı yerde olduğu görülmektedir. Ayrıca araştırma sonuçlarının; kooperatiflerin geleceğini yeniden düşünürken ve sürdürülebilir kalkınmaya yönelik yeni plan ve programlara önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Ahmad, Y., S. E. Serafy ve E. Lutz, (1989), *Environmental Accounting for Sustainable Development*, World Bank, Washington, DC.
- Akdemir Ali, (2012), *İşletmeciliğin Temel Bilgileri*, 2.Baskı, Ekin Yayın ve Dağıtım Haziran, Bursa.
- Can H.,I, Tuncer D., ve A. Doğan Y(2004),*Genel İşletmecilik Bilgileri*, Siyasal Kitap Evi, Ağustos, , Ankara.
- Ertürk M.,(2009), *İşletme Biliminin Temel İlkeleri*, Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., Genişletilmiş 7.Baskı, Ağustos, İstanbul.
- Ertürk, H. (1998), *Çevre Bilimlerine Giriş*, Vıpaş Yayınları, Bursa.
- Evin, H. (2005), *Trakya Bölgesi Deri ve Bitkisel Yağ Sanayi'nde Çevre Duyarlılığı*, Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Fisunoğlu, H. M. (1997), *Tarımsal Üretim, Nüfus ve Çevre*, Nüfus, Çevre ve Kalkınma Konferansı, T.Ç.V.

- Goodland, R. (1999), *The Biophysical Basis of Environmental Sustainability*, in Jeroen C. J. M. van den Bergh (eds.), *Handbook of Environmental and Resource Economics*, Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.
- Gürlük, S. ve F. Karaer (2003), *Gelişmekte Olan Ülkelerde Tarım, Çevre, Ekonomi Etkileşimi*, Doğu Üniversitesi Dergisi.
- Kara M. (2003), *Kooperatifçilik*, Eduser Eğitim Danışmanlık ve Uzmanlık Hizmetleri Ltd. Şti, Yayınları, Mart, Ankara.
- Mollavelioğlu M. Ş. (2009), *Sürdürülebilir Tarımın Ölçümü ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Moffatt, I. (1996), *Sustainable Development: Principles, Analysis and Policies*, UK: The Parthenon Publishing Group Limited.
- Munasinghe, M. (2001), *Implementing Sustainable Development: A Practical Framework*, in Cleveland, C. J., Stern, D. I., Costanza, R. (eds), *The Economics of Nature and The Nature of Economics*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.
- O'Riordan, T. (1988), *The Politics of Sustainability, in Sustainable Development Management* (ed. R. K. Turner) London, UK: Belhaven Pres.
- Pearce, D. W. ve G. D. Atkinson (1993), *Capital Theory and The Measurement of Sustainable Development: An Indicator of Weak Sustainability*, Ecological Economics,.
- Şimşek Ş., (2006), *İşletme Bilimlerine Giriş*, Yelken Basım Yayım Dağıtım, Genişletilmiş 13. Baskı, Temmuz, İstanbul.

Resmi Kaynaklar

- 2012 -2016 Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı(2012)*, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü Yayını. Ankara.
- 2012 Türkiye Uluslararası Kooperatifler Yılı Faaliyet Raporu(2012)*, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- Gelişmiş Ülkelerde Kooperatifçilik Uygulamaları(2013)*, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara.
- Kooperatif İstatistikleri Bülteni(2014)*, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, Ankara.

Dünya'da Başarılı Kooperatif Uygulamaları(2014), Kooperatif İstatistikleri Bülteni, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, Ankara.